

לבשל בדבר שנתחמם מהאש, והנקרא "תולדות האש".

אמר מר בריה דרבינא: אף אנן נמי תנינא, מצינו משנה כדרב יוסף.

לט-א דתנן [קמה ב]: כל תבשיל שבא בחמין מלפני השבת, ונתבשל כל צרכו, לא יתכן בו

בישול אחר בישול, ולפיכך, שורין אותו בחמין בשבת, אפילו בכלי ראשון.⁽⁹⁴⁾

וכל תבשיל שלא בא בחמין מלפני השבת, ואינו מבושל כלל, אסור לשרותו בכלי ראשון, שכן כלי ראשון מבשל, אלא רק מדיחין אותו בחמין בשבת, מפני שהדחה אינה מביאה אותו לידי בישול.⁽⁹⁵⁾

שכבר נתבשל כמאכל בן דרוסאי, ומשמע שאין בו עוד חשש בישול. והאגלי טל [אופה י י] תירץ, שלדעת התוס' במאכל בן דרוסאי יש בו בישול אחר בישול מדרבנן, ולכן, רק להחזיר, שהוא איסור דרבנן, מותר. אבל להשרותו לכתחילה, אסור. אמנם, המשנה ברורה פסק [שם כו, ומקורו בשעה"צ [לז] בשם הגר"א והרמב"ם] שאסור מדאורייתא, וראה בביאור הלכה ד"ה אפילו.

ב. הרשב"א כתב, שגם בדבר שנתבשל כמאכל בן דרוסאי אין בו בישול אחר בישול. וכן כתב הריטב"א. אלא שהוסיף, שיש חילוק בין בישול באור עצמו, ובין בישול בתולדות האור. ולכן, להניח על גבי האש עצמה, אסור להניח לכתחילה בשבת אפילו דבר מבושל, משום דמיחזי כמבשל. אבל בתולדות האור, שאין דרך לבשל שם, מותר להשרותו בחמין.

ג. הר"ן נקט לדינא כהרשב"א, שאחר שהתבשל המאכל כמאכל בן דרוסאי שוב אין בו משום בישול, ומכל מקום אסור להשרותו, כשם שאסור להחזיר לכתחילה על האש דבר מבושל כל צרכו, דמיחזי כמבשל, ואין חילוק בין האור לתולדות האור.

95. התוס' להלן מב ב הביאו בשם רשב"א, שעירוי מכלי ראשון אינו נחשב כבישול בכלי ראשון, ולפי זה מותר להדיחו מכלי ראשון. ובשם רבינו תם הביאו, שעירוי מכלי ראשון נידון כבישול בכלי ראשון. ולפי זה צריך לומר,

ג. החזון איש [נב יט] ביאר, שהספק הוא בגדר בישול שאינו מועיל לשום תבשיל חוץ מביצה, האם הוא נקרא "אין דרכו בכך", כמו בישול בחמה, או שמא, כיון שהביצה מתבשלת כך, הרי זה דרכה.

ד. האגלי טל [אופה יא כב ב] מפרש בדעת הרמב"ם, שהגמרא דנה בדבר שאפשר לאוכלו כמו שהוא חי, ובשלו, אם חייבים עליו משום בישול.

94. רש"י: כל דבר מלוח שבא בחמין מערב שבת, חוזרין ושרין אותו בחמין בשבת, ואין בו משום תיקון שהרי נתקן כבר. ולהלן [קמה ב] כתב שמדובר בדבר שנתבשל בערב שבת, ובא להשרותו בשבת כדי שיהיה נימוח. והריטב"א כאן מבאר שמלוח הרי הוא כמבושל. ומצינו מחלוקת הראשונים מהו התבשיל שהותר לשרותו בחמין.

א. התוס' כתבו שמדובר בדבר שנתבשל כבר לגמרי, ולכן אין בו בישול אחר בישול, אלא משרה אותו בחמין כדי שיתרכך. ומשמע מדבריהם, שאם לא היה האוכל מבושל לגמרי אלא רק כמאכל בן דרוסאי, יש בו עדיין משום בישול. והוסיף הריטב"א, שכל זה הוא רק בדבר מאכל יבש, אבל תבשיל לח, כגון מרק, אסור להשרותו בחמין אפילו אם נתבשל לגמרי. וכן פסקו הטור והשו"ע שיהי ד. והביאור הלכה [שיח ד"ה אפילו] העיר, דלעיל [לו ב ד"ה חמין] נקטו התוס' שמותר להחזיר מאכל

ודנה הגמרא: **והא דתנן, נותנין תבשיל לתוך הכור שאין בו מים בשביל שיהא שמור בו מן החום ולא יסריח** [ולא גזרו שמא יבא ליישר את פני הקרקע].

ואת המים היפים הנקיים, הנתונים בכלי, מותר ליתן אותם ברעים, בתוך מקוה מים מלוכלכים, בשביל שיצננו [ולא גזרו שמא יבא להטמין ברמץ ויבא לחתות בגחלים].

ואת הצונן מותר להניח בחמה, בשביל שיחמו המים מהשמ.

לימא משנה זו, המתרת לחמם צונן בחמה, רבי יוסי היא, ולא רבנן?

דוחה הגמרא: **אמר רב נחמן, לבשל בחמה עצמה, דכולי עלמא, בין תנא קמא ובין רבי יוסי לא פליגי דשרי, כי אין חשש שמא יטעו**

הויז מן המליח ישן, וקוליים האימפנין, שהם דגים מלוחים, וקלים מאד להתבשל, שאותם אסור להדיח אותם בחמין, לפי שהדחתן זו היא גמר מלאכתן.⁽⁹⁶⁾ כי אפילו על ידי עירוי של מים חמים גרידא, הם מתבשלים ונעשים בכך מתוקנים לאכילה.

שמע מינה, ממה שנאמר לגבי דג ישן וקוליים האימפנין שהוא "גמר מלאכתן", שגם בישול קל נקרא בישול, וחייבים עליו מדאורייתא.⁽⁹⁷⁾

שנינו במשנה: **ולא יפקיענה לביצה בסודרין שהתחממו בחמה, ורבי יוסי מתיר.**

וסוברת הגמרא, שלדברי רבנן אסור לבשל בין בחמה ובין בדבר שנתבשל בתולדות החמה, ולרבי יוסי שניהם מותרים.

שמדיחין אותו על ידי עירוי מכלי שני.

96. **הלבוש** [שיח] **והפמ"ג** [א"א טז] כתבו, מאחר ואי אפשר לאוכלו ללא הדחה, נמצא שההדחה היא מלאכת "מכה בפטיש". ותמה **בנשמת אדם**, שהרי הגמרא הביאה מברייתא זו ראייה שחייבים בגלגול ביצה משום מבשל, ומשמע שגם בקוליים האימפנין חיובו משום מבשל ולא משום מכה בפטיש. ועיין שם מה שתירץ. **והביאור הלכה** [ד"ה והדחתן] האריך להוכיח שאין בבישול משום מכה בפטיש. ועיין **באבני נזר** או"ח ח"ב תי"ט, שהוכיח מהירושלמי כמו הלבוש, וראה קהילות יעקב מא.

97. הפשיטות מקוליים האימפנין היא כדלהלן: לשיטת הר"ן **והריטב"א** מסקינן שתולדות האור דאורייתא. ותמה החזון איש, כיצד

הוכיחה הגמרא מהלשון "שהדחתן זו היא גמר מלאכתן" שחיובו מדאורייתא? והרי יתכן שהבישול בתולדות האור הוא רק איסור מדרבנן, וחייב על ההדחה מפני שנגמרה מלאכתו. ולפי השיטה להר"ן הפשיטות היא, שחייבים על בישול במקצת גם בזמן שברוך בישול כזה אינו יכול להתבשל יותר. ולפי דבריו תתפרש לשון המשנה "שהדחתן זו גמר מלאכתן" שעל ידי ההדחה אפשר לאכול את הדג [והוא הדין לביצה], אבל אין זו גמר בישולו.

לדעת החזון איש קא משמע לן שגדר בישול נקבע לכל סוג תבשיל לפי ענינו. וקצת משמע כן מלשון רש"י, שכתב "מדקרי ליה גמר מלאכתו, שמע מינה זהו בישולו, וחייב".

ולדברי האגלי טל פשטינן שחייבים גם על דבר שאפשר לאוכלו כמות שהוא חי. וראה עוד בדבריו באות טז ס"ק לו.

מהחמה, שמן הדין מותר לבשל בהם כמו שמותר לבשל בחמה עצמה.

מר, תנא קמא, סבר, אין לבשל בתולדות חמה כי גזרינן תולדות החמה אטו תולדות האור, לפי שהסודר אשר נתחמם על ידי החמה אין ניכר עליו אם נתחמם מהחמה או מהאש, והרואה אותו מבשל בסודר, יהיה סבור שמותר לבשל בתולדות האש.

להתיר בישול באש כשם שהותר הבישול בחמה. (98)

וכמו כן בישול בתולדות האור, דבר שנתחמם מהאש, כולי עלמא לא פליגי דאסור, כמו שאסור לבשל על האש עצמה, מפני שכך הוא דרך בישולו. (99)

כי פליגי תנא קמא ורבי יוסי, בבישול בתולדות החמה, בסודרים שנתחממו

ידי חמה אינו בישול. וכעין זה מצינו בשו"ע [תנב ה] לגבי הדין שאין מגעילין בחמין שהוחמו בחמה.

ובפרי מגדים [משכ"ז ו] הסתפק בדבר שנתבשל בחמה ואחר כך בישל באור אם חייב. ומסיק להיות, מפני שכבר נתבשל. [עיין מנחת חינוך ז ה ד"ה ואני מסופק]. ולפי האגלי טל הנ"ל יתכן שיהיה חייב.

ג. הקרית ספר [פרק ט] כתב, שבמשכן היה בישול רק באור ותולדותיו ולא בחמה ותולדותיה. ועיין באבני נזר [יו"ד פח ובנדמ"ח קצא] שתמה על זה.

99. וכל שכן שאסור לבשל על האור עצמו. אך מצינו כמה חילוקים בין האור לתולדותיו.

א. הריטב"א כתב [בסוגיית דבר שבא בחמין מערב שבת] שבדבר שאין בו בישול אחר בישול, אסור להניחו על גבי האש משום דמיחזי כמבשל, אבל על תולדות האור מותר מפני שאין דרך בישול בכך ואינו מיחזי כמבשל.

ב. במאירי מובא בשם יש אומרים, שבתולדות האור מותר להניח צונן מבושל כל צרכו בשבת, אבל באור עצמו אסור. ומתוך כך רצו לומר, שתנור גרוף מבעוד יום הוא תולדות האור, ומותר להניח בתוכו צונן בשבת. וסיים, שיש להחמיר לדונו כאור עצמו, אחר שדרך אפייתו בגריפה. ומבואר מדבריו, שאף הוא

98. מהו ההיתר לבשל בחמה:

א. ברש"י מבואר, שהטעם הוא מפני שאין דרך בישול בחמה. ובביאור דבריו מצינו ב' דרכים באחרונים. האגלי טל [אופה מד] נקט, שבישול בחמה הוא בישול שלא כדרך, ודינו כמו מלאכה הנעשית כלאחר יד. ולפיכך תמה, הא קיימא לן שכל מלאכה הנעשית שלא כדרכה אסורה רק מדרבנן. ותירץ [באבני נזר] קנט ובנדמ"ח סימן ג' אות כב], שמלאכת בישול שונה, כיון שמתבשל המאכל מאליו שלא על ידי מעשיו, וכל האיסור במלאכת בישול הוא הנתונה של התבשיל על האש, ולכן מותרת בו נתונה שלא כדרכה. ובאגרות משה [או"ח ג נב] הבין, שהכונה שלו לומר היא שאין רגילות לבשל בחמה, ומלאכת מבשל שאסרה התורה היא כפי הדרך שרגילים לבשל. ולפי זה אם יהיה רגילות לבשל בתולדות חמה אכן יהיה אסור. אבל הגרשז"א [שש"כ א קצו] הוכיח מדברי המגן אברהם שהתיר ליבון בגדים בחמה למרות שכך היא הרגילות, שחמה אין דרך לבשל בה, וגם אם מבשלים, מותר.

ב. המאירי כתב, שהחמה אין לה תורת בישול. ועל דרך זה ביאר באגלי טל [שם] שהבישול הנעשה על ידי החמה שונה מהבישול הנעשה על ידי האור. והוכיח כן ממה שנאמר בפסחים [מא ב]: הפסח שבישלו בחמי טבריה אינו עובר משום מבושל. ומבואר שבישול על

ומר, רבי יוסי, סבר, לא גזרינן. (100) ואם כן, המשנה שהתירה לחמם צונן בחמה עצמה היא גם כדברי תנא קמא.

שנינו במשנה: ולא יטמיננה בחול ובאבק דרכים בשביל שתצלה.

והניחה הגמרא, שהאיסור להטמין ביצה בחול הוא מאותו דין שנאמר ברישא "ולא יפקיענה בסודרין שנתחממו בחמה", דגזרינן תולדות חמה אטו תולדות האור.

ולכן תמחה הגמרא: וליפלוג נמי רבי יוסי בהא! כשם שהתיר רבי יוסי להפקיע ביצה בסודרים שנתחממו בחמה, כמו כן יתיר להטמין את הביצה בחול שנתחמם מהחמה!?

ומתרצת הגמרא, שטעם האיסור להטמין בחול ובאבק דרכים אינו משום האיסור לבשל בתולדות החמה, אלא מטעם אחר, שרבי יוסי מודה לו, ונחלקו האמוראים מהו טעמו. (101)

חמין יסבור שנתחממו באור, מפני שיתכן ונתחממו בחמה, ומהיכי תיתי לטעות ולהתיר חימום באור.

אבל מדברי התוס' [ד"ה שמא] משמע שהטעם הוא מפני שאין דרך לחמם סודרים באור ולא גזרינן במקום שלא שכיח לעשות כן. ולפי זה נמצא, שרבי יוסי מודה לגזירת חמה אטו אור אלא שבמקום שלא שכיח לא גזרו.

ויתכן שהתוספות נקטו כן לשיטתם, שכן לדבריהם "הפקעת סודרין" פירושה הטמנה בתוך הסודרים, ולפיכך אינם יכולים לפרש כהריטב"א שלא יטעו להתיר בישול באור, מפני שכאשר טומן את הביצה בסודר, הרואה עלול לטעות ולחשוב שמעשה הטמנה אינה בישול, ולכן הותרה ההטמנה בחמה בשבת [ולא מחמת החמה] ושוב ישל בהטמנה באור, ומפני כך פירשו דלא שכיח שיעשה כן.

ולדעת רש"י, שהפקעה היינו שבירת הביצה ואין מדובר בהטמנה, אפשר לפרש כהריטב"א, שלא חששו שיתיר בישול בתולדות האור משום שמינכרא מילתא כשנתחממו בחמה, ואף אם לא ראה איך שנתחממו, מכל מקום, לא יבא להיכשל להתיר בישול בתולדות האור בשבת.

101. אבל לרבנן ישנו גם הטעם של גזירת תולדות חמה אטו אור.

מסכים שמותר להניח בתולדות האור צונן בשבת, ולא כתב להחמיר אלא בתנור, מפני שהוא כאור עצמו. וכן כתב להלן מא ב בשם חכמי הדורות.

ג. ברעק"א [שיח ג הובא בכיאר הלכה ד"ה ואפילו] מבואר, שמותר להשהות על תולדת האור מערב שבת דלא גרע מכירה גרופה. אבל על האש עצמה הדבר תלוי בחנניא ורבנן ובמחלוקת הפוסקים. [ומדבריו משמע שבשבת עצמה אסור ודלא כהמאירי, וכן מבואר מדברי הרשב"א ראה להלן ט ב בהערות].

ד. האגלי טל [אופה ס"ק כב] הוכיח מדברי היראים [רעד] ועוד ראשונים, שתולדות האור הן רק תולדה של מבשל באור עצמו. וראה בהערות למשנה.

100. רש"י מפרש טעמם של רבנן: "דמאן דחזי סבר דתולדות האור נינהו", ומשמע מדבריו שאין חשש שמא יבא הוא עצמו לבשל בתולדות האור, שכן לא חששו שיכשל בחילול שבת, ורק בהטמנה מבעוד יום מצינו שיש לחשוש שמא יטמין הוא עצמו ברמץ. אלא חששו שמא הרואה יסבור שמותר לבשל בתולדות האור.

ורבי יוסי, שלא גזר חמה אטו אור, מבאר הריטב"א, מפני שמינכרא מילתא. וביאר דבריו, שאין מקום לחשוש שהרואה סודרים

רב יוסף אמר: מה שאסר רבי יוסי להטמין בחול ובאבק דרכים בשבת, הוא גזרה שמא יטמין ברמץ. כיון שאינו צולה את הביצה כדרכה אלא בהטמנה בחול, עלולים הבריות לטעות ולפרש שבישול בהטמנה אינו דרך בישול, ויבואו גם להטמין ברמץ בשבת. (102)

רבה אמר: זה שאסור להטמין בחול ובאבק דרכים בשבת, הוא גזרה שמא יטמין ברמץ. כיון שאינו צולה את הביצה כדרכה אלא בהטמנה בחול, עלולים הבריות לטעות ולפרש שבישול בהטמנה אינו דרך בישול, ויבואו גם להטמין ברמץ בשבת. (102)

102. להלן מזו ב איתא שאסור לטמון בחול [אפילו מערב שבת], ומפרשין לעיל [לד ב], שהחשש הוא שמא יטמין ברמץ. ואם כן יש לתמוה, מה חידש רבה בדעת רבי יוסי, וכיצד נחלק עליו רב יוסף? ועוד, היכי תמהינן מעיקרא "ולפטור רבי יוסי נמי בהא", הרי אסור להטמין בחול. וכן יש להבין, מה השייכות בין המחלוקת ברישא האם מותר להפקיע בסודרין לדין הטמנת ביצה בחול? הרי הטמנה אסורה משום שמא יטמין ברמץ, ואינה קשורה לנידון של גזרו חמה אטו אור או לא.

102. להלן מזו ב איתא שאסור לטמון בחול [אפילו מערב שבת], ומפרשין לעיל [לד ב], שהחשש הוא שמא יטמין ברמץ. ואם כן יש לתמוה, מה חידש רבה בדעת רבי יוסי, וכיצד נחלק עליו רב יוסף? ועוד, היכי תמהינן מעיקרא "ולפטור רבי יוסי נמי בהא", הרי אסור להטמין בחול. וכן יש להבין, מה השייכות בין המחלוקת ברישא האם מותר להפקיע בסודרין לדין הטמנת ביצה בחול? הרי הטמנה אסורה משום שמא יטמין ברמץ, ואינה קשורה לנידון של גזרו חמה אטו אור או לא.

ולפי זה נמצא, שהחשש של רבי יוסי אליבא דרבה שמא יטמין ברמץ אינו דומה לאיסור הטמנה מבעוד יום בדבר המוסיף הבל. כי כאן נתחדש שאסור אפילו להטמין בדבר שאינו מוסיף הבל שמא יבא לבשל בשבת ברמץ, ויטעה שהטמנה אינה דרך בישול. וחשש זה אינו אלא בשבת עצמה ולא מערב שבת. ולרב יוסף לא חששו לכך.

ויש בזה כמה דרכים בראשונים.

א. לשון רש"י: "דמאן דחזי סבר, מכדי, האי לבשולי והאי לבשולי, ותרוייהו דרך הטמנה, מה לי רמץ מה לי חול. ומשום הכי מודה רבי יוסי". ודקדק הפני יהושע, שהחשש אינו שמא יבא הוא עצמו להטמין ברמץ כדלעיל לד ב, שכן הטמנת דבר קר בחול אינו נקרא דבר המוסיף הבל [וכמבואר ברשב"א באות ג]. ועוד, דאם כן, היה אסור אפילו מבעוד יום, ואילו רש"י עצמו מפרש במשנה שהאיסור הוא רק על החמין שהוחמו בשבת. וביותר קשה, שהאיסור של הטמנה בערב שבת הוא גם בדבר מבושל כל צרכו, ומדוע כאן אסר לבשל לכתחילה? אלא ודאי, החשש הוא משום שהרואה יהיה סבור "האי לבשולי והאי לבשולי", וכשם שמותר לבשל על ידי הטמנה בחול [שאינה הטמנה בדבר המוסיף הבל], כך מותר לבשל על ידי הטמנה ברמץ. ויש לתת טעם, מדוע יש לחוש שיטעה בכך, והרי לענין הטמנת דבר מבושל לא

ב. התוס' [ד"ה אלא] מפרשים, שהחשש שמא יטמין ברמץ בעיקרו הוא רק על מטמין בדבר המוסיף הבל בערב שבת, וחששו שמא יטמין ברמץ בערב שבת ויבא לחתות בשבת, אבל מטמין בחול בשבת גופא לא חששו שמא יבא להטמין בשבת אחרת ברמץ, מפני שיוודע שזה תולדת חמה וזה תולדת האור. ורבה הוא זה שחידש שאסור להטמין אף בשבת בחול שמא יטמין ברמץ. ונמצא, שהחשש שמא יטמין ברמץ כאן הוא גזירה הטמנת חמה אטו הטמנת אור, שכן רב יוסי מודה בהטמנה בחול שיש לחוש שאם יטמין בתולדת חמה, יבא להטמין בתולדת האור. אבל בהפקעת סודרים לא חשש שמא יטמין ברמץ, לפי שסודרים אינם דומים לרמץ.

ומדברי התוס' מבואר, שלדעת רבה אסור להטמין ביצה בחול מבעוד יום שמא יטמין

(103) בונה.

מאי בינייהו, מהו החילוק בין טעמי האמוראים בדעת רבי יוסי? (104)

איכא בינייהו כשיש הרבה עפר תיחוח, שאינו דבוק לקרקע. לרבה אסור להטמין גם בעפר תחוח שמא יטמין ברמץ, אבל לדעת

לעפר, וכן משמע בהמשך הגמרא אלא למאן דאמר וכו' "ליגזר". והוסיפו התוס' דלרבי שמעון דאמר מלאכה שאינה צריכה לגופה פטור עליה צריך לפרש שהחשש הוא שמא יחפור הגומא לטמון הביצה בתוכה. ולפירוש זה יש לפרש, שהנפקא מינה "בעפר תחוח" היא כך, לרבה אסור שמא יטמין ברמץ, ולרב יוסף מותר מפני שהעפר אינו דבוק ולא יבא לידי חפירת גומא. ולפירוש התוס' צריך לומר, שאי אפשר לעשות גומא בעפר תחוח.

ב. רבינו תם גרס: "מפני שמזיז עפר ממקומו". ומפרש שהחשש הוא משום מוקצה, שכן כשתוחב הביצה בחול מזיז הוא את העפר [וכמאן דאמר טלטול מן הצד שמייה טלטול, ורבה סבר כמאן דאמר לאו שמייה טלטול]. אבל בעפר תחוח רב יוסף מתיר מפני שבנפילת הביצה לארץ נוצרת גומא ללא מעשה בידיים ואינו עובר באיסור מוקצה.

ג. עוד מפרש רבינו תם שהאיסור הוא משום שבהזזת העפר הוא חופר בקרקע וחייב משום חורש, אבל בעפר תחוח שהביצה נשקעת מאליה בארץ אינו נקרא חורש.

104. א. בתוס' [ד"ה מפני] ובראשונים הובאו כמה חילוקי דינים שלא הוזכרו בגמרא.

א. אם הטמין צוננים בחמי חמה שייך שמא יטמין ולא שייך שמא יזיז. [כך מבארים המהרש"א והמהר"ם, והמהרש"ל פירש באופן אחר ראה להלן].

ב. גג שיש בו עפר וכמבואר בגמרא להלן דלרבה מותר להניח על גבי עפר שלא גזרו שמא יטמין ברמץ משום שאינו מטמין אלא מניח על גביו, אבל לרב יוסף דאמר שמא יזיז חששו גם

ברמץ ויחתה, וכן אסור להטמין בשבת עצמה שמא יבא להטמין ולבשל בשבת עצמה. ולדעת רב יוסף חששו כן רק בהטמנת ערב שבת ולא בהטמנת שבת. ויעויין בהגהות רא"מ הורוויץ שהוסיף, דלדברי רב יוסף, מאחר ובשבת עצמה מותר לבשל בתולדות חמה, אם כן אי אפשר לגזור שבערב שבת יהיה אסור לטמון בתולדות חמה, דמיחזי חוכא ואיטלולא שבשבת מותר ובערב שבת אסור ולפי זה רב יוסף מתיר אפילו בערב שבת.

ג. הרשב"א נקט, שאיסור ההטמנה שנאמר בפרק במה טומנים הוא רק בדבר רותח, אבל בהטמנת ביצה בחול יש שלושה צדדים להקל בהטמנה: א. מדובר במטמין ביצה קרה בחול, ולהלן אסרו את ההטמנה של קדירה רותחת. ב. כל דבר המתחמם מן החמה, בשבת עצמה הוא מצטנן, והוי כטומן בערב שבת בדבר שאינו מוסיף הבל. ג. החול, אין חומו מצד עצמו אלא מחמת החמה, ולפיכך מן הדין אין איסור להטמין בחול בערב שבת או בשבת עצמה, וחידש רבה בדעת רבי יוסי שאסור להטמין בחול בשבת שמא יבא להטמין ברמץ.

ולפי זה נמצא, שבערב שבת מותר להטמין ביצה בחול. ולא אסר רבי יוסי לדעת רבה אלא בשבת עצמה, דגזרו הטמנה בתולדת החמה אטו הטמנה בתולדת האור. ולדעת רב יוסף לא חשש רבי יוסי כלל לתולדות חמה אטו אור.

103. בביאור דברי רב יוסף יש שלשה דרכים: א. רש"י גרס "שמא יזיז עפר", ומפרש, "שמא לא יהא שם חול עקור [לכל הצורך, ואתי לאזוזי עפר הדבוק והוי חופר גומא". ולפי זה אין זה איסור מדינא אלא גזירה שמא יזדקק

שסיד הוא תולדות האור.

בשלמא למאן דאמר [רבה] שהטמנת ביצה בחול ובאבק דרכים אסורה לדעת רבי יוסי משום גזרה שמא יטמין ברמין, שפיר צולין ביצה על גג רותח, כי הגזירה אינה שייכת אלא בדבר שאפשר להטמין בו, כמו חול ואבק דרכים, אבל בגג רותח ליכא למיגזר, מפני שהוא מבשל על גביו, ולא טומן בו.

ומאחר ורבי שמעון בן גמליאל סבר כרבי יוסי, שלא גזרו תולדות חמה אטו תולדות האור, מותר לצלות ביצה על גבי גג רותח.

אלא למאן דאמר [רב יוסף] שאסור להטמין

רב יוסף בעפר תחוח מתיר רבי יוסי להטמין בו לפי שאין חשש שמא יעקור עפר מהאדמה לצורך ההטמנה, שכן העפר כבר עקור ואינו דבוק לקרקע.⁽¹⁰⁵⁾

מיתבי לרב יוסף, שפירש דרבי יוסי אסור להטמין בחול שמא יטמין ברמץ, מברייאתא:

רבן שמעון בן גמליאל אומר: מוגלגלין צולין ביצה על גבי גג שהוא רותח מחמת החמה, מפני שגג הוא תולדות חמה, וכרבי יוסי, הסובר שלא גזרו תולדות חמה אטו תולדות האור.

ואין מוגלגלין ביצה על גבי סיד רותח, מפני

מדברי התוס' בסוגיין.

אבל דעת רב האי גאון שרב יוסף אינו חולק על רבה אלא מוסיף על דבריו וכל הנפקא מינת הם רק בין הטעמים. אבל רב יוסף מודה לחשש שמא יטמין. והמהרש"ל כתב להיפך, שרבה מודה לרב יוסף שאסור מטעם שמא יזיז ומוסיף על דבריו שמא יטמין. [וראה בדבריו עוד להלן] וראה בדברי הרשב"א להלן שכתב [בדעת רב חסדא] שרבנן מודים לטעמי רבה ורב יוסף, ולדבריהם ישנם שני טעמים לאסור הטמנת ביצה בעפר או משום שגזרו חמה אטו אור או משום החששות שמא יטמין ברמץ ושמא יזיז עפר.

105. לשיטת רש"י בעפר תחוח רבה אסור שמא יטמין ברמץ, ורב יוסף מתיר מפני שאינו עושה גומא.

ורב האי גאון מפרש [הובא ברשב"א ובר"ן] דלרבה דאמר שרבי יוסי אסור להטמין בחול שמא יטמין ברמץ, מותר להטמין בעפר תחוח, מפני שלא יטעו להתיר הטמנה ברמץ אטו הטמנה בעפר תחוח, אבל למאן דאמר שמא יזיז יש חשש גם בעפר תחוח. ותמה הרשב"א

כאן שמא יזיז כדי לעשות מחיצות ואף שמא יזיז כדי לטמון. וראה בהערה להלן.

ג. לדעת ר"ת שהאיסור שמא יזיז הוא משום מוקצה, אזי בעפר מוכן למאן דאמר שמא יזיז מותר ולמאן דאמר שמא יטמין ברמץ אסור.

ד. הרא"ש [בסימן ה] כתב שלרבה דאסור משום שמא יטמין ברמץ, אסור להטמין בחול כבר מערב שבת, אבל לרב יוסף מותר. וכן כתב בתוספות הרא"ש, וכן מבאר המהרש"ל בדברי התוס' כאן. אבל בתוס' [ד"ה אלא] משמע שמערב שבת לכולי עלמא אסור. ואפשר, שכונתם על ההטמנה דלעיל לד, ב, ולא על הטמנת ביצה. וכן מתבאר מדברי תוס' הרא"ש שכתב כדברי התוספות שמערב שבת לכולי עלמא אסור, ועל כרחך שאין כונתו להטמנת ביצה שהרי כתב שלפי רבה מותר מבעוד יום. אך מדברי הדגול מרבבה [שיח על המג"א סק"ן] והרעק"א משמע שהבינו בתוס' שאסור להטמין ביצה מבעוד יום.

ב. בפשוט, רבנן חולקים על רבי יוסי ואינם צריכים להגיע לטעמים של רבה ורב יוסף, וכן רבה ורב יוסף חולקים זה על זה וכך משמע

ומתרצת הגמרא: **סתם גג** — לית ביה עפר, וכיון שאין בו עפר לא גזרינן שמא יקח עפר ממקום אחר כדי לעשות גומא. ולכן התיר רשב"ג לצלות ביצה על גבי הגג.

ביצה בחול מפני שמזיז עפר ממקומו, אם כן ליגזר שיהא אסור לגלגל ביצה על גג רותח, שמא ירצה לכסותה בעפר ויעקור מהקרקע ויבנה גומא? (106)

רק משום גזרו חמה אטו אור. ולפיכך הביא הרא"ש שגם לפי הטעם של רב יוסף אין חילוק בין הטמנה לגלגול בחול ושניהם אסורים.

אך עדיין צריך ביאור, שהרי קיימא לן כרבה לגבי רב יוסף, ובקרבן נתנאל [אות ש] ביאר על דרך הרשב"א הנ"ל, והוסיף דמקושיית הגמרא משמע שאין מקום לחלק בין הטמנה לגלגול אלא לרבה דאסר משום הטמנה. אבל לרבנן שאסרו מצד שני הטעמים או מצד חמה אטו אור או משום שמא יזיז, אין מקום לחלק בזה ושניהם אסורים.

והמהרש"ל [שו"ת סימן סא] הוכיח מדברי הרא"ש שרבה מודה לחשש שמא יזיז עפר אלא שהוסיף עליו שיש איסור גם מבעוד יום שמא יטמין, ולפי זה מה שכתב הרא"ש שאין חילוק בין הטמנה להנחה על גבי עפר זהו גם לדעת רבה. ועוד הוסיף המהרש"ל שרבנן דפליגי על רבי יוסי מודים שבהטמנת ביצה בחול לא גזרו תולדות חמה אטו אור שכן לא שכיח לטמון באור [וכמ"ש התוס' ד"ה שמא ועיין מהרש"א]. ולשיטתם האיסור לטמון בחול הוא כרבה וכרב יוסף. וכיוון שרבה מודה לרב יוסף הרי לכולי עלמא אין חילוק בין לטמון ובין להניח על החול שאסור. וכן צריך לומר, שההלכה גם כרבה שאסור אפילו מבעוד יום, דהלכה כרבה לגבי רב יוסף. ואם כן נמצא שדברי הרא"ש הם אליבא דהלכתא.

ונפקא מינה להלכה שמותר לצלות ביצה על גבי גג רותח, שכן רבנן מודים שאין גזירת חמה אטו אור במקום דלא שכיח לחממו באור, וכן אין בו גזירת שמא יטמין או שמא יזיז. והנה הטור [שיח] כתב אסור להטמינה [את

דבחמי טבריה יש צד בגמרא שאסור משום שמא יטמין ברמץ והרי מים הם כעפר תחוח שאינן דומים לרמץ.

106. רש"י מפרש שהקושיה היא ניחוש שמא יזיז העפר לכסות הביצה. ולפירוש התוס' בדעת רש"י צריך לפרש שהשאלה היא ניחוש שמא יחפור כדי להטמינה. וצריך ביאור מהיכי תיתי לחוש שמא יכסה את הביצה או יבא להטמינה, הרי אין כונתו אלא לגלגלה. ומבאר הר"ן דלמאן דאמר שמא יזיז חוששים גם במקום שאינו מטמין שמא יזיז העפר קצת לעשות לביצה מחיצות שלא תפול מהגג. ובשיטה להר"ן תירץ עוד, שלמאן דאמר שמא יזיז חששו שגם בגלגול יבא להזיז כדי להטמין. אבל למאן דאמר שמא יטמין ברמץ ולשמא יזיז לא חשש, אם כן לא חיישינן שמא יזיז ויטמין בעפר. וכן משמע מדברי התוס' ד"ה ואין.

וכן כתב הרא"ש [ה] שמקושיית הגמרא על רב יוסף משמע שאין חילוק לדבריו בין הטמנה לגלגול על גבי החול.

אכן יש לתמוה, שהרי קיימא לן כרבנן דרבי יוסי שגזרו חמה אטו אור ואם כן איזו נפקא מינה לדינא השמיענו הרא"ש בכך שלרב יוסף אין חילוק בין הטמנה לגלגול, הרי לרבנן בין הטמנה בחול ובין גלגול על גבי אסורה מטעם שגזרו חמה אטו אור. וכעין זה תמהו הראשונים על הרי"ף שהביא את דברי רבה ורב יוסף לאחר שפסק כתנא קמא.

ואפשר לפרש על פי דברי הרשב"א בדעת רב חסדא, שרבנן מודים שיש מקום לאסור באבק דרכים משום שמא יטמין או שמא יזיז עפר, ולא

אלא למאן דאמר שרבי יוסי מודה שאסור להטמין ביצה מפני שמזיז עפר ממקומו, מאי איכא למימר, לשם מה הביאה המשנה את מעשה דמי טבריה הרי שם אין את החשש שמא יזיז עפר. (108)

ומתרצת הגמרא: מי סברת מעשה טבריא אסיפא קאי? שהתנא הביאו כהמשך לאיסור הטמנת ביצה בחול ובאבק דרכים, דכולי עלמא מודים בזה שאסור?

מעשה דחמי טבריה, ארישא קאי! וכך תתפרש המשנה: לא יפקיענה בסודרין. ורבי יוסי מתיר. ותנא קמא הביא סייעתא לדבריו שאסור לחמם בתולדות חמה, ממעשה דחמי טבריה.

והבי קאמרי ליה רבנן שאסרו לבשל

תא שמע קושיא לרב יוסף, המפרש שרבי יוסי מודה שאסור להטמין בחול שנתחמם מהחמה, גזירה שמא יזיז עפר ממקומו.

בסיפא של המשנה נאמר: מעשה שעשו אנשי טבריא והביאו פילון של צונן לתוך אמנה של חמין וכו', ואסרו חכמים את המים שהוחמו בשבת בשתיה וברחיצה.

בשלמא למאן דאמר [רבה] שאסור להטמין ביצה בחול ובאבק דרכים גזרה שמא יטמין ברמין, יש לפרש כי משום כך הביאה המשנה בסיפא את המעשה דחמי טבריה, שכן היינו דדמיא להטמנה שטומן את הסילון עם המים הקרים בתוך חמי טבריה החמים, ואסור לכולי עלמא שמא יטמין ברמין. (107)

גם בביצה שהוטמנה בחמה, ואין צורך לדברי רבה ורב יוסף, דהלכה כרבנן, ולפי זה דברי הרא"ש אינם אליבא דהלכתא. ונמצא אם כן שאסור לצלות ביצה על גבי גג רותח דגזרו חמה אטו אור ודלא כמהרש"ל. וכן פסק המשנ"ב שם [ס"ק יט – כ].

107. ראה בהערות למשנה שהבאנו את פירושי רש"י ותוס' למעשה דחמי טבריה, והנה לדברי רש"י שהאיסור הוא רק על חמי טבריה שהוחמו בשבת ולא על אלו שהוחמו מבעוד יום צריך ביאור מה שנאמר כאן "היינו דדמיא להטמנה", וכן לפירוש התוס' שהחשש הוא מפני שמערב את המים זה בזה קשה הרי בחמי טבריה לא היתה הטמנה לשיטתם.

108. לדעת התוס' רב יוסף מודה שאסור להטמין מבעוד יום בדבר המוסיף הבל, ואינו חולק על רבה אלא לענין הטמנה בשבת עצמה.

הביצה] בחול ובאבק דרכים כדי שתצלה. ותמה הב"ח מדוע לא כתב שאסור להטמין כבר מבעוד יום וכדעת רבה דהלכתא כוותיה. והמג"א [סק"י] כתב דהא לא קשיא מפני שכבר נפסקה ההלכה שאסור להטמין מבעוד יום בסימן רנו, וקושיית הב"ח היא מדוע השמיט הטור את ההלכה השניה שכתב הרא"ש שאין חילוק בין הטמנה לגלגול, ותמה הלבושי שרד הרי אדרבה מאחר וההלכה כרבה לגבי רב יוסף לפיכך לא הביא הטור שגלגול והטמנה שווין שהרי הרא"ש כתב כן בדעת רב יוסף, ובמחצית השקל ביאר שהב"ח מפרש ברא"ש כמהרש"ל שרבה מודה לרב יוסף לחשש שמא יזיז עפר, ולכן תמה, כיון שרבה חושש לשמא יטמין ולשמא יזיז ובגמרא מבואר שהחשש שמא יזיז שייך גם בהניח על גביו, אם כן מדוע השמיט הטור הלכה זו.

ומהשמט הטור מסיק המג"א דלא כמהרש"ל, ולדעת רבנן יש איסור חמה אטו אור

בתולדות חמה, לרבי יוסי שהתיר:

האור אסורים מן התורה לכולי עלמא. (110)

הא מעשה דאנשי טבריא, ותולדות המה הוא, שהרי חמי טבריה אינם מתחממים מהאש, ואם כן המים הצוננים שבסילון מתחממים ממים חמים שנתחממו שלא בתולדות האש, ואפרי להו רבנן, (109) הרי שתולדות חמה אסורים, דגזרינן תולדות חמה אטו תולדות האור.

אמר להו רבי יוסי: אין ממעשה זה ראייה לאסור תולדות חמה, שכן ההוא, חמי טבריה, תולדות אור הוא, שמתחממים המים על ידי כך דחלפי אפיתחא דגיהנב, ותולדות

שכן אנשי טבריה הטמינו את הסילון עם המים בתוך חמי טבריה, ואסרו להם חכמים מפני החשש שמא יטמין ברמץ ויחתה בגחלים. (111)

דארישא קאי, שגם הגזירה תולדות חמה אטו תולדות האור היא לאסור אפילו בדיעבד. והביאו המשנה ברורה [יח].

110. המגן אברהם [שיח י'] הביא מהגמרא בסנהדרין [קח א] שחמי טבריה נשתיירו מהמבול, והמחלוקת היא האם נידונים כתולדות האור או כתולדות חמה. ובפירושו המשניות להרמב"ם [נגעים ט] כתב שחמימות המים היא מאשר עוברים על מקום הגפרית שבמעבה האדמה. וראה בגמרא להלן מ ב שלדברי רבנן המבשל בחמי טבריה פטור [אלא שלוקה מדרבנן], אבל לרבי יוסי אסור.

111. מבואר שרב חסדא מפרש שחכמים אסרו להניח בחמי טבריה לא מצד שגזרו חמה אטו אור כדעת רבנן, ולא משום שזה תולדות האור כרב יוסף בדעת רבי יוסי, אלא מחמת החשש שמא יטמין ברמץ, וכרבה בדעת רבי יוסי, אלא שרב חסדא מפרש שכן היא ההלכה גם לדברי חכמים.

ורש"י מפרש שראיתו של רב חסדא היא מכך שהסילון הרי הונח מערב שבת והמים שבו

ולדברי הדגול מרבבה סברו התוס' שרבי יוסי מודה שאף אין להטמין ביצה מבעוד יום שמא יטמין ברמץ. ולפי זה קושיית הגמרא צריכה ביאור שכן חמי טבריה אסורים מדין הטמנה מבעוד יום, ובוה רב יוסף מודה שאסור, ואדרבה לשיטתו נאמרו שני חידושים במשנה, בהטמנת ביצה בחול ובאבק אסור משום שמא יזיז ואיסור זה מבעוד יום הוא, וחמי טבריה אסורים מבעוד יום שמא יטמין ברמץ. וראה מהר"ם שהקשה כעין זה על התוס'.

וכתב הפני יהושע דלרב יוסף לא מיסתבר לפרש את המשנה בחשש הטמנה מבעוד יום מפני שאיסור הטמנה הוא אפילו בדבר המבושל כל צרכו ומשנתנו מדברת בדבר שאינו מבושל כלל, ולכן סבר רב יוסף שהאיסור להטמין ביצה הוא שמא יזיז והאיסור בחמי טבריה הוא משום חמה אטו אור ולא משום שמא יטמין ולכן מקשינן לדידיה כיצד יפרש את המשנה אליבא דרבי יוסי.

109. רבנן אסרו להם אף בדיעבד כחמין שהוחמו בשבת [עיי' תוס' לט ב], ומדייק הגרע"א [שיח ג] מדברי רב יוסף המפרש